

Johan Boef

SVEN

2014

Uitgeverij Thomas Rap

Voorwoord

De Amsterdamse Jaap Edenbaan, ergens eind jaren negentig. Een jochie, twaalf jaar hooguit, staat aan de zijkant van het ijs en moedigt zijn vader aan. ‘Nu moet-ie gaan!’ roept hij, meer tegen zichzelf dan tegen zijn omstanders. En even later, als een van de andere rijders een gat probeert te slaan ten koste van zijn vader: ‘Kansloos, die pakken ze met vier ronden terug.’ Het is Sven Kramer, zoon van Yep, een van de kapiteins van het peloton.

Sven geniet zichtbaar van het spelletje.

Als mensen hem vragen wat hij wil worden, laat hij er geen twijfel over bestaan: topschaatser. Maar dat hij vijftien jaar later alles heeft gewonnen wat er te winnen valt, overtreft zelfs de dromen van de twaalfjarige hier aan de ijsbaan. Hij traint al hard. Harder dan de meeste anderen. Hij woont praktisch op de ijsbaan. Na school staat hij zo snel mogelijk weer op het ijs.

Trainen, eten, slapen. Dat wordt zijn mantra. Geen afleiding, geen gedoe, gewoon lekker hard trainen. Trainingskampen in de zomer, NK's, EK's, WK's, World Cups. Dan een

korte vakantie en het hele circus begint opnieuw. Met eens in de vier jaar het absolute hoogtepunt voor iedere sporter: de Olympische Spelen.

Beter worden, almaar weer beter worden. Conditioneel, mentaal, technisch. De magie van het schaatsen zit hem in de beweging. In het moment dat je voet kantelt en je in de afzet valt. Het overbrengen van je gewicht combineren met kracht. Een vloeiende beweging, ogenschijnlijk simpel, maar o zo complex. Een onnatuurlijke beweging die niet erg efficiënt lijkt, maar die uiteindelijk leidt tot de hoogste snelheid op het ijs.

Dit trucje, deze beweging, weet Sven door de jaren heen tot kunst te verheffen. De afzet komt bij hem vanuit de schouder, gaat via het middenrif naar het bovenbeen, naar de knie en eindigt bij het gestrekte onderbeen. Het andere been is dan alweer klaar voor de volgende klap. Zijn totale toewijding en zijn ijzeren wil om te winnen, jaar in jaar uit, maken Sven tot een van Nederlands grootste sporticonen ooit. Een celebrity zelfs.

Maar Sven is geen Zlatan. Daar is hij te nuchter voor. Hij rijdt misschien weleens wat te hard in zijn dure BMW, maar raast zeker niet met 350 per uur in een Ferrari Enzo over de snelweg. Een feestbeest is hij evenmin. Was zijn illustere voorganger Ard Schenk niet vies van een feestje, van een biertje, Sven ligt 's avonds om tien uur in bed. Want slapen is ook trainen. Juist dat, die totale focus, altijd en overal, maakt Sven zo fascinerend.

Het verbaasde me dat het verhaal van Sven Kramer – die

op zijn 27ste al een sportleven achter de rug heeft waar anderen drie levens voor nodig hebben – nog niet eerder uitgebreid in kaart is gebracht. Sven, die meer won dan ieder ander, die zware blessures wist te overwinnen, die het voor het geld eigenlijk niet meer hoeft te doen, maar die zich desondanks elke dag weer in het zweet werkt. Waar komt die grenzeloze wil tot winnen vandaan? Waar vindt hij de motivatie om iedere training, ieder rondje, iedere wedstrijd er weer vol in te gaan? Is het eerzucht? Is het omdat hij de anderen de overwinning simpelweg niet gunt? De drang zichzelf constant te verbeteren? Of is het simpelweg de liefde voor het schaatsen?

Uiteraard heb ik de meester zelf gevraagd aan dit boek mee te werken, maar zijn management hield uiteindelijk de boot af. Gelukkig waren er velen uit Svens omgeving bereid me te woord te staan en mij een kijkje te gunnen in de ziel van de kampioen: trainers, leraren, vrienden en schaatsers. Het leverde een boeiend beeld op, zowel sportief als op persoonlijk vlak.

Want Sven mag op televisie dan wel ogen als een gezellige Friese knul, het betekent niet dat hij makkelijk is voor zijn omgeving. Hij is veeleisend voor zichzelf, maar ook de mensen om hem heen. Hij vraagt altijd het uiterste, en als hij dat niet krijgt dan krijg je het te horen ook. Tegen mensen die in zijn ogen niet professioneel genoeg bezig zijn, die half werk leveren, is hij keihard. Als het ijs niet in orde is, bijvoorbeeld, dan zal Sven dat niet binnenskamers op-

lossen, maar het voor de NOS-camera's ter discussie stellen. Als er mensen aan hem twijfelen, kunnen ze op een sneer rekenen.

Alles moet in dienst staan van zijn prestatie. Dit levert Sven ook het imago 'arrogant' op. Het is de keerzijde van altijd de beste willen zijn. Wat dat betreft kan hij zich meten met die andere vaderlandse grootheid die zijn meningen niet onder stoelen of banken steekt: Johan Cruijff. Sven zit bovendien net als Cruijff vol bravoure. Maar hij beschikt ook over een tovermiddel: die ondeugende grijns en die priemende pretoogjes, waardoor hij altijd overal mee wegkomt.

Een paar jaar geleden was ik in Heerenveen als deelnemer aan het NK-marathon voor masters en stond in afwachting van onze wedstrijd met een trainingsmaatje te kijken naar een 'mass-start', waarbij langebaners en marathonrijders het in een minimarathon tegen elkaar opnemen. Een jongen, midden twintig, hangt ontspannen over de kussens en slaat de wedstrijd gade. Het is de zesvoudige Europese en wereldkampioen, winnaar van olympisch goud, houder van drie wereldrecords Sven Kramer. Waarom hij zelf niet meedoet? 'Ik moet er niet aan denken!' grapt hij. Hij kijkt hooguit een seconde met zijn kenmerkende grijns opzij, maar wendt zijn blik direct weer naar het voortrazende pelotonnetje. Hij wil het niet missen. Nog geen seconde. Hij geniet nog steeds van het spelletje.

Diep vanbinnen is Sven Kramer nog steeds dat jongetje van twaalf.

Hoofdstuk 1

DE KRAMERS

Het is de spanning die iedere echte natuurijsliefhebber kent. Kan het al? Voor je ligt een stuk schitterend, maagdelijk ijs, met hier en daar een windwak vol eenden en meerkoeten. Niemand heeft het nog aangedurfd, op een paar kwajongens na die een dag eerder voorzichtig over het ijs hebben geschuifeld. De vastgevroren schotsen aan de kant zijn stille getuigen van een onfortuinlijke waaghals. Het vraagt een kennersoog om die dunne grens tussen wel of niet doorzakken te kunnen onderscheiden. Een kennersoog dat je aantreft bij oude rotten die al generaties in de omgeving van het Nanneviid wonen. Mannen die de roep van het ijs niet kunnen weerstaan. Als op het Nanneviid nog maar een paar centimeter ijs ligt, gaan de Kramers als eersten het ijs op. Samen met mannen als Elfstedenlegende Jeen van den Berg. Soms komen ze met natte voeten thuis, maar ze zijn wel de eersten die op het ijs staan!

De Kramers. Het is buitenvolk. Veehouders, landbouwers. Een enkele landbouwopzichter. Rooms-katholiek. Heel honkvast zijn ze niet, al wonen ze letterlijk al eeuwen in Friesland, en niet daarbuiten. In Bolsward en omgeving, Sint Nicolaasga. In het kustdorp Gaast aan de Zuiderzee.

Als Hendrik Kramer en Trijntje Agricola in 1950 trouwen, betrekken ze een kleine arbeiderswoning in Schasterbrug, net onder Joure. In het kleine huisje worden zes zonen geboren. Ze hebben het niet breed. Ieder dubbeltje wordt omgekeerd. Trijntje maakt en vermaakt zelf kleren voor de jongens. Hendrik is gebouwd voor het zware boerenwerk, en weet wat hij wil: zelf boer worden. Door zuinig te leven en hard te werken wordt hij in 1960 eigen baas. De Kramers gaan boeren in Oranjewoud, bij Heerenveen, en later, als de zaken voor de wind gaan, in Nieuweschoot. En Hendrik is trots op wat hij heeft bereikt, op zijn zoons, op zijn eigen boerderij. Hard werken is en blijft de norm, ook voor de jongens, die van jongs af aan flink meewerken op de boerderij. Trijntje is een zorgzame moeder, die niet alleen haar jongens grootbrengt, maar ook nog jaren voor haar moeder Antsje zorgt.

Schaatsen leert Hendrik in de lange winter van 1929 in Gaast, dat in de luwte van de half voltooid Afsluitdijk is komen te liggen. Al gauw blijkt hij een jongeman van de lange adem. Het kortebaanschaatsen, dat in die tijd immens populair is in Friesland, is niet aan hem besteed. Hendrik is een doorbijter. In de koude oorlogswinter van 1942 rijdt Hendrik zijn eerste Elfstedentocht uit – hij is nauwelijks twintig jaar.

Hij is niet de laatste Kramer met grote stayerscapaciteiten.

Vijftien jaar en drie Elfstedentochten later wordt in november 1957 Hendriks vijfde kind geboren: Yep Gerardus Kramer. De kleine Yep krijgt in zijn eerste winter nog niet de kans aan de kou te wennen. Er worden dat jaar slechts drie ijsdagen geteld.

Yep is vijf als zijn vader van start gaat in de monstertocht van '63. Sneeuwjacht en een snijdende, doordringende poolwind maken de route vrijwel onbegaanbaar. Eén voor één vallen de rijders uit. Door kou, door sneeuwblindheid, door valpartijen in volgesneeuwde scheuren, door uitputting, door bevroren ledematen of ogen. Toerrijders, wedstrijdrijders, allemaal hebben ze het bovenmenselijk zwaar. Maar Hendrik is een van de vechters die door het onmetelijke en verlaten witte landschap blijven ploeteren en niet van opgeven willen weten. De ene schaats plaatsen voor de andere, in een eindeloos ritme. Hij bijt door en heeft er al ruim honderd slopende kilometers op zitten als net voor Bolsward het noodlot toeslaat. Een van zijn schaatsen gaat stuk, en hij kan niet verder. Materiaalpech. De hel van '63 komt voor Hendrik Franciscus Kramer op de geboortegrond van zijn ouders en grootouders tot een voortijdig einde. Na '63 zal hij de tocht nog drie keer voltooien, de laatste in 1997.

Vier jaar na de Elfstedentocht van 1963 opent prinses Christina op 14 oktober 1967 in Heerenveen de eerste kunstijsbaan van Friesland. Thialf, passend vernoemd naar Thialfi, ijsgod en bliksemsnelle knecht van dondergod Thor. De ijsgod verschijnt precies op tijd voor de jonge Yep. Hij krijgt het schaatsen weliswaar met de paplepel ingegoten, op het natuurijs van het Nanneviid, maar kan op Thialf structureel aan de slag.

De eerste geregistreerde tijden van Yep duiken op in 1971: 45,8 seconden over de 400 meter. Ook Yep lijkt geen sprintersgenen te bezitten. Wat hij wel bezit is een flinke dosis karakter en uithoudingsvermogen. Als Yep schaatst, gaat dat met gebalde vuisten, de mond als een harde streep in het granieten gezicht gehouwen. In een hoekige stijl. Hij wordt er in 1976 Nederlands kampioen mee bij de B-junioren, vóór jongens als Hilbert van der Duim en Frits Schalij. De verhouding tussen het drietal is goed, ze zijn ploeggenoten, en dat zal hun hele carrière lang zo blijven.

Yep traint in Jong Oranje regelmatig met Frits Schalij en vaak maken ze het publieksuur onveilig, soms met een wat ongelukkige afloop. In hun doldrieste trainingsijver razen ze langs langzamere rijders die met een kortaf 'hoogop, hoogop' worden gemaand ruimte te maken. Op een gegeven moment komt Yep op kop, maar kan hij een rijder die naar de binnenkant trekt niet meer ontwijken. De arme man krijgt een zetje mee en gaat hard over de kop. Trainer Van 't Oever ziet het allemaal gebeuren en neemt na de training zijn rijders even apart. 'Weten jullie wie jullie net

onderuit reden?’ vraagt hij. ‘Nee?’ zegt Frits Schalij vragend. ‘Dat was Henk Gemser...’

Hetzelfde jaar worden Schalij, Van der Duim en Kramer afgevaardigd naar hun eerste wk voor junioren. Yep eindigt onopvallend in de middenmoot, maar een jaar later doet hij op de lange afstanden met de besten mee. En dat zijn niet zomaar een stel koekenbakkers. Eric Heiden, Tom Erik Oxholm, maar ook Hilbert van der Duim en Tomas Gustafson zijn van de partij. Het zijn de mannen die de komende tien jaar het internationale schaatsen gaan domineren. Eric Heiden begint op dat toernooi met zijn eigenaardige gewoonte vrijwel alle ritten te winnen. Alleen de drie kilometer sluit hij af op een derde plek. Achter Yep, die hem met een honderdste van een seconde het nakijken geeft.

Naast de uitslagen van Yep duikt in de boeken ook ene Elli Kramer op. Het is geen familie. Nog niet tenminste. Terwijl de carrière van Yep zich al snel in een stroomversnelling bevindt, ontwikkelt Elli Kramer zich tot regionale topper. Ze rijdt zich in de selectie van het Gewest Friesland waar ze traint onder Piet Tjepkema. Tjepkema ziet een zelfbewuste, mondige rijdster die presteert naar haar mogelijkheden. Hoewel ze volgens Tjepkema tijdens trainingen soms de kantjes er een beetje van afloopt, strijdt ze tijdens wedstrijden voor alles wat ze waard is. Technisch gezien is ze een doorsneerijdster en ze heeft geen opvallend goede techniek. De landelijke top blijft net buiten haar bereik, maar ze heeft volgens Tjepkema wel het maximale uit haar

carrière gehaald. Elli blijft actief als schaatser tot 1981. Eind 1981 stopt ze volledig met langebaanschaatsen.

Maar haar vriend Yep is voorlopig nog niet klaar. Gaandeweg weet hij zich te verbeteren. Het zijn geen spectaculaire sprongen die hij maakt. Dat doet hij nergens in zijn carrière, een enkel piekmoment uitgezonderd. Maar hij rijdt zich in de nationale kernploeg, heeft het daar even moeilijk, maar weet zich in 1979 dankzij een tweede plek op het NK te plaatsen voor zijn eerste WK-allround. Eric Heiden glorieert door alle afstanden te winnen. De Nederlandse ploeg is flink onder de indruk van de jonge Amerikaan. De Nederlandse kopman Hilbert van der Duim zet zichzelf buitenspel door op de 500 meter een van zijn vele zonderlinge buitelingen te maken. De vaderlandse pers is vernietigend over de prestaties. Behalve over Yep, die als 'enige lichtpunt in Oranje' wordt omschreven. Hij verovert bij zijn debuut de elfde plaats. Bondscoach Egbert van 't Oever vindt dat hij 'met drie persoonlijke records uiterst tevreden kan zijn'.

Maar debuten als de sterkste Nederlander op een wereldkampioenschap schept ook verwachtingen. Zijn naam valt als kandidaat voor de Nederlandse olympische ploeg, wat hij een jaar later inderdaad wordt: Yep reist met Hilbert van der Duim en Piet Kleine af naar Lake Placid, waar ze getuige zijn van de vijf historische gouden races van de Amerikaan Eric Heiden. De Nederlanders spelen ondanks een reeks persoonlijke records wederom een bijrol, met een vierde plaats van Hilbert van der Duim als hoogste-

punt. Yep wordt teleurstellend negende op de 5000 meter. De vorm is er momenteel niet, zegt hij, met de pest in het lijf.

Twee weken later – op het WK in het eigen Heerenveen – is die vorm er wel, maar krijgt Yep van jurylid Anne Laanstra een drietal valse starts op de 500 meter aan zijn broek: diskwalificatie dus. Maar Yep toont voor eigen publiek karakter. Een derde plaats op de 1500 meter en een vijfde plaats op de 5000 meter laten zien dat hij een hoge klassering is misgelopen.

Het jaar erop krijgt Yep te maken met iets wat later maar al te vertrouwd wordt: pijn. Een blessure aan een bilspier verknoeit zijn EK en WK. Zodra er hard gewerkt moet worden, begint het gelazer. In tegenstelling tot de anderen moet hij zijn trainingen voortijdig afbreken. 's Nachts trekt de pijn door zijn hele lijf. Het kost hem twee dagen om te herstellen, en ten opzichte van zijn concurrenten loopt hij een flinke trainingsachterstand op.

1981 is een verloren jaar, met als enig lichtpuntje het Nederlands record op de 3000 meter, dat hij in de staart van het seizoen weet te bemachtigen in het Noorse Savalen. Het enige record van Ard Schenk dat nog overeind stond is nu in handen van Yep.

Ook in 1982 wil het niet. Hij rijdt wel diverse persoonlijke records, maar op de grote toernooien komt het er niet uit. Op het EK komt hij niet eens aan het rijden van de sloftafstand toe, en op het WK valt hij op de 500 meter. Beide toernooien sluit hij af op een zestiende plaats.

1983 wordt een heel ander jaar. Zijn beste jaar. Op het NK wordt hij nog vierde, hoewel een scherpe tweede tijd op de 1500 meter laat zien dat Yep eraan komt. Maar een herborren, en vooral een blessurevrije Yep pakt voor het oog van het Haagse publiek een tweede plek op het EK. Het is het kampioenschap van de wisselende omstandigheden, met windvlagen, vuil op de baan en natte sneeuw en hagel. Het is het kampioenschap waar de een geluk heeft en de ander pech. De tweede plek van Yep is een magnifieke prestatie, al denkt hij daar zelf anders over.

‘Het kampioenschap is me ontstolen!’ roept hij woedend uit als Hilbert van der Duim hem op de tien kilometer van de eerste plaats in het klassement verdringt. En zijn woede is begrijpelijk. Yep heeft op de tien kilometer een comfortabele voorsprong van elf seconden op Van der Duim, als de organisatie wegens dreigende sneeuwval besluit de baan te schrapen in plaats van te dweilen. ‘De natte sneeuw zou zich anders aan de baan hechten,’ verklaart de ijsmeester doodgemoedereerd. De sneeuwval blijft vervolgens uit, en zowel Kramer als zijn directe tegenstander Gustafson legt het af tegen Hilbert van der Duim, die zijn rit op keurig gedweild ijs heeft verreden. Hilbert wordt kampioen, Yep wordt tweede. Twee weken later eindigt hij op het WK in Oslo met een vierde plek net naast het podium. Het zijn prestaties die hij in het langebaanschaatsen nooit meer zal overtreffen.

Ondanks flinke rugklachten weet Yep in 1984 op het EK in het Noorse Larvik een zevende plek te bemachtigen.

Maar toch. Een tegenvaller ten opzichte van de bijna-winst een jaar eerder. Op de Olympische Spelen weet de hele Nederlandse ploeg geen enkele medaille te pakken. Na twee weken komt de olympische schaatsploeg met strakke gezichten het vliegtuig uit. De journalisten die de sporters staan op te wachten kunnen een uitgebreide analyse vergeten.

Op het WK in Göteborg stond er weer keurig een Nederlander op het podium. Hilbert werd derde achter de Rus Oleg Bozjev en de Oost-Duitser Andreas Ehrig. Yep doet het beter dan op het EK en wordt met een pijnlijke rug zesde.

In het najaar van 1984 blijken de hardnekkige rugklachten en de problemen met de bilspier veroorzaakt te worden door een hernia. Yep moet onder het mes, waarmee een einde komt aan de hoop op een kampioenschap: 'Mijn seizoen is kapot.' Zijn ploeggenoten hebben heel af en toe weleens wat meegekregen over Yeps klachten. Maar heel mededeelzaam is hij er niet over. Ondanks zijn snelle herstel moet Yep het langebaanseizoen laten voor wat het is.

Maar dan steekt Koning Winter Yep de helpende hand toe: het gaat vriezen, hard vriezen. Het gaat zo hard vriezen dat in Friesland de gemalen worden stilgelegd en half januari de rayonhoofden bij elkaar komen. Yep heeft de natuurijskoorts te pakken en rijdt bij wijze van training het rondje van 200 kilometer langs de elf Friese steden. Hij heeft na afloop hooguit wat last van zere voeten. Een paar dagen later laat hij zich bij de Holland-Venetiëtocht van

voren zien. Het lange werk ligt hem, net zoals zijn vader. Hij hoeft op het natuurijs niet zo diep te zitten als op de baan, en ook door de afwezigheid van bochtenwerk wordt zijn rug gespaard.

In februari durft de Vereniging de Friesche Elfsteden eindelijk de eerste Elfstedentocht sinds 1963 uit te schrijven. En Yep rijdt mee, als wedstrijddrijder. Met het oog op zijn zwakke rug start hij met slechts het doel de tocht uit te rijden en hij finisht als 82ste.

In het najaar van 1985 is de kernploeg voor training in Heerenveen. Om de zuidelijke kant van de schaatsstad toegankelijker te maken, wordt bij de Schoterlandseweg een extra afrit aangelegd. Op 200 meter afstand van de woning van Yep en Elli, die inmiddels een paar vormen, ligt een onafzienbare vlakte zand in te klinken, zodat een stevige massa ontstaat waarop later de afrit kan worden geasfalteerd. Een ideale trainingsplek, sprinten in het mulle zand is loodzwaar. De ploeg is net klaar en hijgt nog wat na. Ze zitten van onder tot boven onder het zand en kloppen elkaar wat af als verderop een kleine figuur komt aangehold.

Het is hun trainingsmaat Yep met nieuws, goed nieuws: 'Jongens, jongens, ik word vader.'

In hetzelfde najaar dat Yep en Elli weten dat ze het ouderschap tegemoet gaan, verdringen duizenden mensen zich langs de baan. Niet voor een langebaanwedstrijd, maar voor de marathon. De Elfstedentocht van 1985 heeft nieuwe hel-

den gecreëerd en het publiek wil die helden zien. Een andere reden voor de enorme opkomst zijn de mannen van de kernploeg die zich aan de marathon wagen. En op de achtergrond speelt nog een reden mee. In het marathonschaatsen kun je een leuke vergoeding krijgen. Het is de tijd dat je als kernploeglid geen commerciële activiteiten mag ontplooiën, dus een zakcentje in de marathon is een welkome aanvulling op de magere vergoeding van de KNSB.

De opgaande lijn van Yep als marathonschaatser kruist in januari de neergaande lijn van Yep als langebaanschaatser. In het verloren seizoen is een nieuwe generatie opgestaan. Het tijdperk van Leo Visser, Gerard Kemkers en vooral Hein Vergeer is aangebroken. Gaat het EK-kwalificatietoernooi aan Yeps neus voorbij door een forse verkoudheid, voor de zesde plek op het NK zijn geen excuses, behalve dat hij een jaar heeft stilgestaan en de rest is gegroeid. Het WK kan Yep vergeten.

Als het NK van start gaat, sneeuwt het in heel Nederland en knalt het kwik bijna de barometers uit. Er zijn al twee flinke vorstperiodes geweest, maar de kou die nu vanuit de Russische toendra's onderweg is, belooft veel. Nog in het weekend van het NK geselt ijsgod Thialfe het Friese land met een koudegolf. Het is de aanzet van een strenge vorstperiode die leidt tot de veertiende Elfstedentocht. En natuurlijk kan noch wil Yep de roep van het natuurijs weerstaan. En waar anderen al rust nemen, twee dagen voor de Elfstedentocht, rijdt Yep nog even een wedstrijd, een marathon bij Bartlehiem. En weet 'm te winnen.